

установленого законодавством порядку отбывания наказания, получения необходимой информации о поведении осужденных.

Особой мерой безопасности является предусмотренный законом режим особых условий в случаях стихийного бедствия, эпидемий, аварий важных для жизнеобеспечения систем, массовых беспорядков, группового неповиновения осужденных или в случае возникновения реальной угрозы вооруженного нападения на колонию либо в связи с введением чрезвычайного или военного положения в районе расположения колонии.

В результате реализации положений ныне действующего уголовного и уголовно-исполнительного законодательства Украины наметилась положительная тенденция на практике. Этому способствовали мероприятия по реформированию уголовно-исполнительной системы, гуманизации и приведению условий содержания осужденных в исправительных учреждениях к международным стандартам. Таким образом, в учреждениях исполнения наказания и следственных изоляторах наблюдается снижение уровня преступности. [4, с. 50]

Вместе с тем следует отметить, что в течение последних лет сохраняется активность уголовно-преступного мира по противодействию персоналу пенитенциарных учреждений в обеспечении установленного порядка исполнения наказаний. А именно в структуре преступлений в УИН, такие преступления как злостное неповиновение требованиям администрации исправительных учреждений составляют 43% [3, с. 51]. Имеют место подкуп, шантаж и запугивания, которые нередко перерастают в угрозы и акты физического воздействия на сотрудников исправительных учреждений, активно участвующих в обеспечении правопорядка, а иногда и членов их семей.

Таким образом, в целом картина результатов проевропейских реформ в системе пенитенциарных учреждений Украины достаточно противоречива. С одной стороны, несмотря на существующие трудности, очевидны прогрессивные преобразования, направленные на гуманизацию как правовых норм, так и практики режима содержания осужденных, обеспечивающей их личную безопасность в процессе отбывания наказаний. Но, с другой стороны, сохраняется уровень правонарушений в пени-

тенциарных учреждениях, подпитываемый состоянием общей преступности за стенами этих учреждений, т.е. в самом обществе. Ведущей тенденцией в этом процессе, по нашим оценкам, выступают процессы приближения отечественного уголовного, уголовно-исполнительного и уголовно-процессуального права к европейскому праву, а украинской практики содержания осужденных к практике в странах Европейского союза. Процессы внедрения в жизнь таких европейских принципов деятельности пенитенциарных учреждений, как открытость, ответственность, безопасность, адекватное реагирование на девиации и заявления осужденных лиц, оптимальное использование ресурсов, все чаще находят применение в работе пенитенциарных учреждений Украины. Однако следует отдавать отчет в том, что данный процесс - постепенный и весьма длительный. Он может занять несколько десятилетий.

Литература

1. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten>.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 15 серпня 2016 року: Офіц. текст. - К.: Алерта, 2016. - 82 с.
3. Протокол №2РК засідання колегії Державної пенітенціарної служби України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://kvs.gov.ua/Kolegia>
4. Конопельський В.Я. Низький рівень диференціації та індивідуалізації як одна з детермінант злочинності у виправних колоніях (кримінологічні аспекти) / В.Я. Конопельський // Молдова Jurnalul juridic national: teorie si practica - №2 (6). - 2014. - С.48-52.

Конопельський В.Я.

доктор юридических наук, доцент
професор кафедри уголовного
права и криминологии

Одесского государственного университета
внутренних дел

Надійшла до редакції: 18.03.2016

УДК 343.9:343.851:341(075)

МЕТОДОЛОГІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Албул С. В.

У статті аналізуються проблемні аспекти методології кримінальної розвідки. Доводиться, що отриманням, добуванням, документуванням, аналітичною обробкою, систематизацією та зберіганням інформації криміногенного характеру, а також прогнозуванням розвитку подій та виявленні наявних ризиків мають займатися спеціалізовані підрозділи кримінальної розвідки. Надано рекомендації щодо становлення кримінальної розвідки в Україні, розроблені на підставі аналізу точок зору науковців та практиків.

Ключові слова: злочинність; кримінальна розвідка; методологія; Національна поліція; оперативно-розшукова діяльність; протидія злочинності; розвідувальні заходи; розвідувальна функція.

The problem aspects of methodology of criminal secret service are analysed in the article. It will be that by a receipt, getting, documenting, analytical treatment, systematization and storage of information of criminogenic character, and also prognostication of development of events and exposure of present risks the specialized subdivisions of criminal secret service must engage in. Recommendations are given in relation to becoming of criminal secret service in Ukraine, worked out on the basis of analysis of points of view of scientists and practical workers. It is marked that further sound scientific researches of questions of criminal secret service must be sent to opening of genesis of reconnaissance function of operational search activity of organs of the National

police; ground of methodological principles of reconnaissance function of operational search activity of organs of the National police; grant of description of criminal environment and her infrastructure as objects of realization of reconnaissance function of operational search activity of organs of the National police; an analysis of the state of regulation of reconnaissance function of constabulary organs is in international acts; specification of directions of the legislative providing of reconnaissance function of operational search activity of organs of the National police of Ukraine; determination of ways of perfection of the normative adjusting of reconnaissance function of operational search activity of organs of the National police; a lineation of the operating system and structure of operative subdivisions of organs of the National police is in relation to realization of reconnaissance function of operational search activity; systematization of directions of the research and information providing of realization of reconnaissance function of operational search activity of organs of the National police; leading to of features of co-ordination and cooperation of organs of the National police is during realization of reconnaissance function of operational search activity.

Keywords: *criminality; criminal secret service; methodology; National police; operatively-search activity; counteraction to criminality; intelligence activities; intelligence function.*

“Целью полицейской работы является не столько раскрытие отдельного действия, сколько выявление опасных структур и действий... Политика хочет от полиции больше, чем превентивное предотвращение опасности или репрессивное уголовное преследование”
П.А. Альбрехт [2, с. 81].

Криміногенна ситуація, що склалася у сучасній Україні, характеризується незвичайно великою кількістю злочинних проявів, які викликані перманентною політичною нестабільністю, руйнацією усталених економічних зв'язків, падінням рівня добробуту людей, вимушеністю ведення бойових дій на сході нашої держави. Останніми роками суттєво зросла кількість злочинних угруповань, які є добре зорганізованими й використовують у своїй протиправній діяльності новітні способи вчинення майнових і насильницьких злочинів, вогнепальну зброю, вибухові пристрої, спеціальні технічні та інші засоби для протидії правоохоронним органам.

Ефективна протидія злочинності, насамперед в її найнебезпечніших організованих формах, неможлива без обізнаності у процесах, що відбуваються у злочинному середовищі, без можливості впливати на них, без ретельного негласного документування фактів протиправної діяльності. Правоохоронні органи України мають володіти актуалізованою інформацією про умови формування й функціонування організованих злочинних угруповань; механізми вчинення ними злочинів; рольову участь у цьому кожного учасника злочинного угруповання; рух тінювих та інших фінансових потоків, які уможливають існування цих угруповань або ж є предметом їх злочинних інтересів; інфраструктуру організованої злочинності, а також іншими відомостями, необхідними для організації результативної протидії злочинності в Україні.

Отриманням, добуванням, документуванням, аналітичною обробкою, систематизацією та зберіганням інформації криміногенного характеру, а також прогно-

зуванням розвитку подій та виявленням наявних ризиків мають займатися спеціалізовані підрозділи правоохоронних органів, зважаючи на специфічні умови здійснення цієї роботи, пов'язані з цілковитою негласністю, підвищеною безпекою для особового складу, необхідністю особливої професійної підготовки. Поліцейська практика більшості розвинених країн й позитивний досвід роботи правоохоронних органів України засвідчують, що зазначені функції доцільно покласти на підрозділи кримінальної розвідки, діяльність яких повинна мати таємний характер.

Компаративний аналіз сучасної європейської та світової практики засвідчує, що більшість розвинених країн йдуть шляхом чіткого розгалуження кримінальної процесуальної діяльності та кримінальної розвідки - діяльності з отримання, добування, аналітичного оброблення та прогнозування інформації про злочинність, її інфраструктуру, окремі злочини та осіб, що до них причетні. Все це стало підставою для переосмислення постулатів оперативно-розшукової діяльності.

Актуалізація окремого і важливого правоохоронного напрямку - кримінальної розвідки, є очевидною та своєчасною. Якщо раніше забезпеченням безпеки передбачався виключно захист території від зовнішнього нападу, то у теперішній час - включає в себе захист населення від насилля, породженого всередині держави, та й захист самої держави від кримінальних за формою та змістом внутрішніх загроз. Саме цей вектор безпеки стає одним із головних у діяльності правоохоронних органів.

Нагальна потреба в ефективній протидії організованій злочинності за умови дотримання конституційних прав та свобод людини й громадянина, а також наявний досвід роботи підрозділів кримінальної розвідки МВС України, зокрема й негативний, мають бути покладені в основу наукового обговорення проблем нормативно-правового, організаційно-методичного, тактико-технічного й інформаційного забезпечення роботи підрозділів кримінальної розвідки в нашій державі в умовах розвитку глобальної ринкової економіки та сучасних міграційних процесів [1, с. 160].

Окремим проблемам організації і тактики кримінальної розвідки присвячені праці таких видатних вчених, як І.Г. Басецький, А.С. Вандишев, М.П. Водько, А.Ф. Волинський, Д.В. Гребельський, І.Г. Гричанін, Л.М. Калинин, В.А. Лукашов, В.С. Овчинський, В.Г. Самойлов, В.А. Самохін, В.В. Сергєєв та ін. Психологічні аспекти цієї діяльності досліджували В.А. Черепанов, Ю.В. Чуфаровський та ін. У сучасних роботах вітчизняних вчених, таких як М.І. Ануфрієв, О.М. Бандурка, Г.М. Бірюков, О.Ю. Бусол, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв, О.Є. Користін, В.В. Крутов, В.А. Некрасов, Д.Й. Никифорчук, М.М. Перепелиця, С.І. Пічкуренко, М.А. Погорецький, Е.В. Рижков, М.Б. Саакян, І.В. Сервецький, В.Є. Тарасенко, І.Р. Шинкаренко та ін., розглядалися тільки окремі аспекти організації і тактики реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності. Слід зауважити, що до теперішнього часу комплексно, на монографічному рівні вивчення загальнотеоретичних, правових та організаційно-тактичних засад реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності в Україні не проводилося.

29 квітня 2016 року в Одеському державному університеті внутрішніх справ відбулася Міжнародна науково-практична конференція “Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід”. Між-

народна науково-практична конференція відбулася за сприянням Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності, Празького інституту досліджень у сфері безпеки (Чеська Республіка) та Центру дослідження європейських реформ (Велике герцогство Люксембург).

У роботі конференції взяли участь 116 учасників з 9 областей України: Вінницької, Дніпропетровської, Київської, Львівської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Харківської, Херсонської. Також у роботі конференції взяли участь представники наукових установ та навчальних закладів Герцогства Люксембург, Чеської Республіки, Республіки Молдова.

Під час роботи конференції було заслухано та обговорено 98 доповідей, що охоплювали широке коло проблем кримінальної розвідки.

За програмно-реєстраційними даними у конференції взяли участь 116 учасників, з них: 18 докторів наук, 52 кандидати наук, 21 працівник практичних підрозділів, 16 ад'юнктів та аспірантів, 13 курсантів та студентів.

Секційні засідання розподілилися за дослідницькими напрямками, відповідно до проблематики конференції:

“Проблемні питання становлення категоріального апарату та методології кримінальної розвідки”;

“Співвідношення оперативно-розшукової діяльності та кримінальної розвідки: теорія та практика”;

“Кримінальна розвідка у сфері охорони економічної безпеки держави”;

“Перспективи використання кримінальної розвідки у кримінальному провадженні”.

Про комплексний характер проблем кримінальної розвідки свідчить широкий спектр тем наукових доповідей, серед яких необхідно виділити: “Кримінальна розвідка та оперативно-розшукова діяльність: проблеми транзитивності (досвід Литовської Республіки)” (С.В. Албул), “Співвідношення деяких понять, пов'язаних з розвідувальною діяльністю” (Л.І. Аркуша), “Сучасне розуміння кримінальної розвідки як напрямку діяльності правоохоронних органів” (В.А. Некрасов), “Співвідношення оперативно-розшукової, контррозвідувальної, розвідувальної та кримінально-розвідувальної діяльності” (М.А. Погорецький), “Кримінальна розвідка як науково-прикладна категорія теорії оперативно-розшукової діяльності” (І.Р. Шинкаренко), “Поняття, сутність та завдання підрозділів кримінальної розвідки Національної поліції України” (Д.Й. Никифорчук), “О содержании термина “криминальная разведка” (М.П. Водько), “Структура правоохоронної розвідки: теоретичний аналіз” (В.В. Тіщенко), “Кримінальна розвідка та її завдання” (С.В. Андрусенко), “Можливості та перспективи використання аналітичної розвідки в умовах відкритого суспільства” (О.В. Бочковий), “Деякі положення міжнародного законодавства щодо проведення спеціальних (агентурних) операцій правоохоронними органами держав Європейського Союзу” (О.І. Козаченко), “Розвиток систем кримінального аналізу у структурах правоохоронних органів України” (Р.В. Мукоїда), “Основні засади та етапи становлення аналізу злочинності як елементу кримінальної розвідки” (І.А. Федчак), “Психологічне забезпечення кримінальної розвідки” (І.О. Шинкаренко), “Кримінальна розвідка з відкритих джерел як інструмент збирання оперативної інформації” (К.Ю. Ісмайлов), “Про необхідність законодавчого закріплення різновидів оперативної розробки в умовах розвитку кримінальної розвідки” (Е.В. Рижков), “До питання визначення місця та призначення розві-

дувальної діяльності в загальній структурі оперативно-розшукової діяльності” (М.Б. Саакян), “Підрозділи оперативної служби в системі кримінальної розвідки національної поліції” (М.Л. Грібов) тощо [3].

Подальші ґрунтовні наукові дослідження питань кримінальної розвідки мають бути спрямовані на розкриття генезису розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції; обґрунтування методологічних засад розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції; надання характеристики злочинного середовища та його інфраструктури як об'єктів реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції; аналіз стану регламентації розвідувальної функції поліцейських органів у міжнародно-правових актах; конкретизацію напрямів законодавчого забезпечення розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції України; визначення шляхів вдосконалення нормативного регулювання розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції; окреслення чинної системи і структури оперативних підрозділів органів Національної поліції щодо реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності; систематизацію напрямів інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції; доведення особливостей координації та взаємодії органів Національної поліції при реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності. Безсумнівно, такі дослідження питань реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції повинні здійснюватися з урахуванням інформаційно-прогностичної сутності розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності.

Враховуючи нагальну потребу суспільства в комплексному оновленні правоохоронної діяльності та формуванні проактивної моделі поліцейської діяльності, заснованої на використанні методів та засобів кримінальної розвідки за необхідне вбачається:

У галузі науково-дослідної діяльності:

З метою концептуального переосмислення та наукового опрацювання теоретико-прикладних проблем реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності вважаємо за необхідне здійснити наступний комплекс наукових досліджень, спрямованих на:

1.1. Визначення генезису та історичних закономірностей формування “теорії кримінальної розвідки” як приватної теорії оперативно-розшукової діяльності, з визначенням її системи об'єкту, предмету, структури, функцій та методологічної основи: науковий інструментарій, теоретичні категорії, мова, система принципів.

1.2. Виокремлення проблем та напрямів щодо визначення та формування парадигми-концепції - стратегії та тактики кримінальної розвідки.

1.3. Обґрунтування теоретико-правових, наукових, моральних, етичних та психологічних основ здійснення кримінальної розвідки.

1.4. Вивчення позитивного досвіду розвідувальної діяльності правоохоронних органів розвинутих країн світу з метою запровадження сучасних новацій щодо підвищення ефективності кримінальної розвідки, використання сучасних розвідувальних методів та засобів, дотримання прав і свобод людини і громадянина.

1.5. Розробку організаційно-тактичних та методичних

засад здійснення кримінальної розвідки на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

2. Організаційні заходи:

2.1. Створити гнучку систему координації та взаємодії Національної поліції України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки, Головного управління розвідки Міністерства оборони України, підрозділів фінансових розслідувань Державної фіскальної служби, та інших правоохоронних органів та спеціальних служб між собою з метою обміну розвідувальною інформацією для вирішення завдань кримінальної розвідки, обґрунтувати та визначити можливість введення в правоохоронних органах координуючих структур (офіцерів, груп зв'язку) за напрямками кримінальної розвідки.

2.2. З метою покращення інформаційно-аналітичного забезпечення кримінальної розвідки Національної поліції науково обґрунтувати та розробити на ґрунті інноваційних підходів використання інформаційних і телекомунікаційних сучасних технологій, методичні рекомендації щодо переорієнтації інформаційно-довідкової роботи у розвідувально-аналітичну з метою прогнозування тенденцій криміналізації суспільства, оцінювання ризиків, ступеня небезпеки та масштабів на регіональному, національному та міжнародному рівнях, а також зниження рівня латентності злочинів..

2.3. Створити нові або удосконалити існуючі електронні інформаційно-пошукові системи та програмне забезпечення для пошуку розвідувальної інформації за напрямками кримінальної розвідки.

2.4. З метою підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі кримінальної розвідки розробити та запровадити у навчальний процес ВНЗ із спеціальними умовами навчання МВС України навчальні дисципліни "Кримінальний аналіз (кримінальна розвідка)", "Основи оперативно-технічного документування", "Основи комп'ютерної розвідки", "Аналітична робота в ОРД".

2.5. Для формування сучасної методичної бази кримінальної розвідки створити міжвідомчий творчий колектив з метою підготовки методичних рекомендацій та довідкових видань щодо здійснення розвідувально-пошукових заходів підрозділами Національної поліції, формування інформаційних баз з можливістю їх використання для підготовки аналітичних оглядів та матеріалів кримінальної розвідки під час формування стратегій протидії злочинності, а також для вирішення задач конкретних кримінальних проваджень.

2.6. На основі вивчення передового досвіду полі-

цейської розвідувальної діяльності правоохоронних та спеціальних органів зарубіжних країн визнати необхідним розроблення індикаторів (показників) ефективності діяльності оперативних підрозділів в частині реалізації розвідувальної функції.

3. У законотворчій сфері:

З метою приведення чинного законодавства, відомчих нормативно-правових актів у сфері кримінальної розвідки у відповідність до світових стандартів забезпечення прав і свобод людини, силами науковців та фахівців необхідно:

На основі переосмислення та наукового опрацювання в частині реалізації розвідувальної функції ОРД внести пропозиції щодо змін та доповнень до Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" та відомчих нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність оперативних підрозділів [4].

Узагальнюючи наявний досвід діяльності розвідувальних підрозділів поліції зарубіжних країн, їх позитивні результати у боротьбі з різними проявами злочинності, законодавчий підхід щодо регулювання такої діяльності, можемо констатувати, що питання методології кримінальної розвідки є актуальними для вітчизняної науки і практики, потребують ретельного опрацювання та вирішення.

Література

1. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України / С.В. Албул, О.Є. Користін // Південноукраїнський правничий часопис. - 2015. - № 1. - С. 158-163.

2. Альбрехт П.А. Забытая свобода. Принципы уголовного права в европейской дискуссии о безопасности / пер. с нем. Г.Г. Мошика / П.А. Альбрехт. - Одесса, 2006. - 186 с.

3. Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (29 квітня 2016 р., м. Одеса). - Одеса: ОДУВС, 2016. - 184 с.

4. Кримінальна розвідка: теорія і практика [Електронний ресурс] - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу: <http://www.aord.com.ua/> - Назва з екрану.

*Албул С. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
Перший проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ
Надійшла до редакції: 29.04.2016*

УДК 343.28./29:343.915

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ ЯК ФАКТОР ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Бабенко А. М.

У статті аналізується феномен звільнення від покарання та його відбування в якості фактора запобігання злочинності неповнолітніх. Здійснено кримінально-правовий та кримінологічний аналіз цього соціально-правового явища. Проаналізовано статистичні дані призначення покарання та звільнення від покарання та його відбування в Україні та у зарубіжних країнах. Надано соціально-правову характеристику цього інституту. Розкрито механізм запобіжного впливу на неповнолітніх звільнення від покарання та його відбування.

Ключові слова: неповнолітній, кримінальне пока-

рання, звільнення від покарання та його відбування, запобігання злочинності неповнолітніх, звільнення, підстава, наслідки.

В статті анализируется феномен освобождения от наказания и его отбывания в качестве фактора противодействия преступности несовершеннолетних. Осуществлен уголовно-правовой и криминологический анализ этого социально-правового явления. Проанализированы статистические данные назначения наказания и освобождения от наказания и его отбывания в Украине и в зарубежных странах. Пред-

© А.М. Бабенко, 2016